

Jasmina Markič

Voseo, tuteo in ustedeo v kolumbijski različici španščine

Ključne besede: *voseo, tuteo, ustedeo*, naslavljanje, kolumbijska španščina

DOI: 10.4312/ars.11.2.56-72

1 Uvod

Oblike naslavljanja so jezikovna sredstva, s katerimi v komunikacijskem procesu izražamo odnos do drugih, predvsem socialni odnos, ki obstaja med govorcem in naslovnikom (NGLE, 2009, 1250) ter temelji na moči ali solidarnosti (Brown in Gilman, 1960). Vendar pa se moramo zavedati, da so oblike naslavljanja zelo kompleksne. Nanje glede na sporazumevalni položaj vplivajo številni dejavniki (kulturni, družbeni, ideološki, čustveni). Klasična shema Browna in Gilmana (1960, 11) upošteva le bipartitno shemo (*tú-usted* za španski jezik), ne pa tripartitne (Carricaburo, 2015, 11), značilne za ameriške različice španščine. Z oblikami naslavljanja izražamo različne stopnje bližine ali distance, naklonjenosti ali nenaklonjenosti, spoštovanja ali nespoštovanja. Španska slovnica tradicionalno razlikuje naslavljanje za izražanje zaupanja ali familiarnosti (*trato de confianza o familiaridad*) in naslavljanje za izražanje spoštovanja (*trato de respeto*) (NGLE, 2009, 1250). Prav tako se upošteva recipročno (simetrično) in nerecipročno (asimetrično) naslavljanje (ibidem.). V prvem primeru se govorci in naslovniki vzajemno naslavljata z enakimi oblikami tikanja ali vikanja (izraz enakosti in solidarnosti), v drugem, kjer sta poudarjeni socialna distanca in neenakost, pa se uporabljajo različne oblike naslavljanja, formalne oz. neformalne glede na odnos med sogovornikoma (Modrijan, 2005, 35). NGLE (2009, 1250) navaja tudi stalne ali stabilne oblike naslavljanja, ki jih govorci vedno uporabljajo, ko se obračajo na istega naslovnika, in variabilne oblike naslavljanja, odvisne od okoliščin in različnih sporazumevalnih položajev.

Španščina, ki je materni jezik več kot 472 milijonom ljudi in je za mandarinsko kitajščino po številu rojenih govorcev drugi jezik na svetu,¹ ima mnogo različic v načinu naslavljanja. Sistemi zaimkovnih in nominalnih oblik naslavljanja, ki se uporabljajo na različnih območjih špansko govorečega sveta, predstavljajo enega najbolj zapletenih vidikov španske slovnice. Oblike naslavljanja in raba na Iberskem

1 <http://www.cervantes.es/imagenes/File/prensa/EspanolLenguaViva16.pdf>, [11. 9. 2017].

polotoku (*norma peninsular*) se razlikujejo od oblik in rabe na Kanarskih otokih in v Hispani Ameriki (*norma hispanoamericana*). Naslavljanje v kolumbijski španščini je povezano z zgodovinskimi in družbenimi okoliščinami, sporočanjским položajem in geografskimi dejavniki (Montes Giraldo, 1967).

V pričujočem prispevku predstavimo razvoj zaimkovnih oblik za formalno in neformalno naslavljanje v španščini ter se osredotočimo na rabo teh oblik v kolumbijski španščini, in sicer v tistih delih Kolumbije (Antioquia), kjer je skupaj z drugimi oblikami naslavljanja še močno v rabi, predvsem v pogovornem jeziku, oblika *vos*, kar ponazorimo z analizo oblik naslavljanja v pisnem in ustnem jeziku: v pripovednih besedilih sodobnega kolumbijskega avtorja Fernanda Valleja (*La Virgen de los sicarios/ Devica sikarjev*), skupaj s kratkimi komentarji slovenskega prevoda istega romana, in z analizami intervjuja z moškim prebivalcem Medellín iz korpusa PRESEEA.

2 Razvoj oblik za formalno in neformalno naslavljanje v španščini

Latinski sistem zaimkov za 2. osebo je označeval le razliko v številu: TŪ za ednino in VŌS za množino. »Latinščina ni poznala zapletov pri vljudnem naslavljanju. Sogovornike se je tikalo« (Skubic, 2007, 124). Šele kasneje se je VŌS začel uporabljati kot oblika za spoštljivo ogovarjanje v ednini (vikanje), najprej za rimskega cesarja, kasneje za druge pomembne osebnosti.

Za današnje zmedeno stanje v romanskih jezikih [...] je najbrž kriva ceremonioznost visokih družbenih slojev, po mnenju številnih romanistov pa tudi dejstvo, da se je cesarstvo že z Dioklecijanovo preureditvijo razbilo na dva dela in so odloke izdajali v imenu obeh cesarjev, torej v množini; tako so se na enak način obračali tudi na enega samega imperatorja (Skubic, 2007, 124).

Sistem, v katerem je VŌS označeval spoštljivo, formalno naslavljanje v ednini ter neformalno in formalno naslavljanje v množini, se je obdržal v začetnem obdobju kastiljskega jezika:

	Neformalno	Formalno
Ednina	tú	vos
Množina	vos	vos

(Penny, 2001, 138)

V Španiji je *vos* (ki izhaja iz latinskega zaimka VŌS) ob koncu srednjega veka razširil svoje referenčno polje in je zaradi spremenjenih družbenih odnosov izgubil del

vloge označevalca spoštljivosti pri naslavljanju. V 15. stoletju se je *vos* v rabi približal neformalnemu *tú* (ki izhaja iz latinskega zaimka *TŪ*), zato so nastale nove oblike za spoštljivo naslavljanje – v ednini *vuestra/vuesa merced* (svojljni zaimek v pridevniški rabi + samostalnik) in množini *vuestras mercedes*. Po mnenju Rafaela Lapese (1985, 579) je bil *tú* v Španiji 16. stoletja oblika naslavljanja nižjih slojev ali pa se je uporabljal med enakimi v primeru velike intimnosti. Sicer se je za neformalno naslavljanje uporabljala oblika *vos*. V Španiji je tikanje s *tú* (*tuteo*) najprej pomenilo prezir in celo žalitev,² v 16. stoletju pa se je *tuteo* povzpел na družbeni lestevici, pridobil na pomenu in se začel uporabljati kot izraz zaupanja. Sočasno je na pomenu izgubljalo naslavljanje z *vos*, ki je bilo prej v rabi v odnosih od višjih do nižjih, med enakimi in celo od nižjih do višjih. V tem časovnem obdobju se je *vos* spremenil tudi v *vosotros* (*vos* + *otros*), v množinsko nezaznamovano obliko v opoziciji z edninskimi *vos*. *Vosotros/vosotras*, ki se veže z glagolsko obliko za 2. osebo množine, je v evropski španščini tikanje v množini. V 16. stoletju je bilo stanje v Španiji sledeče:

	Neformalno	Formalno
Ednina	<i>tú</i> - <i>vos</i>	<i>vuestra merced</i>
Množina	<i>vosotros</i>	<i>vuestras mercedes</i>

(Penny, 2001, 139)

V 17. in 18. stoletju je v Španiji za neformalno naslavljanje v ednini prevladala oblika *tú*. Oblika *Vuestra merced* se je zaradi 'obrabe' zaimka *vos* (ki je izgubljal vlogo označevalca za spoštljivo naslavljanje) začela uporabljati kot spoštljivo naslavljanje ob koncu srednjega veka. Doživela je vrsto fonetičnih sprememb: *vuesa merced*, *vuesarced*, *vuasted*, *vuaçed*, *vuçed*, *vusted* (NGLE, 2009, 1257) do končne oblike *usted*. Množinska oblika za spoštljivo naslavljanje *Vuestras mercedes* se je spremenila v *ustedes*.

Kot rezultat vseh teh sprememb nastanejo sodobne oblike tikanja in vikanja v večjem delu Španije:

	Neformalno	Formalno
Ednina	<i>tú</i>	<i>usted</i>
Množina	<i>vosotros/as</i>	<i>ustedes</i>

(Penny, 2001, 139)

2 »Tú, dirigido a persona con quien no se tiene intimidad, es tan ofensivo, que la frase venir a tú significa llegar en una disputa a los términos más descorteses y descompuestos« (Cuervo, Apunt. 332, v: Montes Giraldo, 1985, 236). V prevodu avtorice: Ti, naslovljen na osebo, s katero nismo v zaupnih odnosih, je tako zelo žaljiv, da besedna zveza *priti na ti* pomeni priti do nevljudnega in nesramnega obnašanja v nekem sporu.

Opozicija med množinskimi oblikami za tikanje (*vosotros*) in vikanje (*ustedes*) se je izgubila v zahodni Andaluziji in na Kanarskih otokih (Španija) ter povsod po Ameriki, kjer se je ustalila oblika *ustedes* z glagolom v 3. osebi množine (Penny, 2001, 139).

Kar se tiče edninskih oblik, sta bila v špansko govoreči Ameriki obstoj in širitev *vosea* ali njegovo nadomeščanje s *tuteom* tesno povezana s stopnjo gospodarskih, upravnih in kulturnih stikov določenega področja v Ameriki z metropolo. V tistih delih Amerike, kjer je bil ta stik tesnejši, se uveljavi enaka raba kot v Španiji, oblika *tú* namesto *vos*. To so bili Mehika in Peru, kjer je bil sedež podkraljevin, del Bolivije, Santo Domingo, kjer je bila ustanovljena pomembna univerza, ter Kuba in Portoriko, ki sta bila dalj časa, vse do leta 1889, odvisna od Španije (Lapesa, 2000, 326). Prav tako prevlada *tú* na karibskih otokih in v Venezueli. V predelih, kjer so imeli v času kolonizacije s Španijo manj rednih stikov, se obdrži oblika *vos* (Argentina, Urugvaj, Paragvaj in srednjeameriške države, mehiška država Chiapas ter predeli Kolumbije in Ekvadorja). V nekaterih predelih Ekvadorja, Kolumbije in Čila se pojavljata obe obliki. Stanje v sodobni ameriški španščini je torej takšno:

	Neformalno	Formalno
Ednina	<i>tú</i> in/ali <i>vos</i>	<i>usted</i>
Množina	<i>ustedes</i>	<i>ustedes</i>

(Penny, 2001, 140)

2.1 *Tuteo*, *voseo* in *ustedeo*

Tuteo (tikanje s *tú*, ki se veže z glagoli v 2. osebi ednine in z naslonskima oblikama osebnih zaimkov *tí*, *te* ter svojilnima zaimkoma *tu*, *tuyo*) je neformalno obračanje govorca na eno osebo. *Ustedeo* (vikanje z *usted*, ki se veže z glagolom 3. osebe ednine in z naslonskima oblikama osebnih zaimkov *sí*, *se* ter svojilnima zaimkoma *su*, *suyo*) je formalno obračanje govorca na eno osebo. Vendar pa se oblika *usted* v ameriški španščini uporablja tudi za neformalno naslavljanje, ko se govorec obrača na eno osebo v sporazumevalnih položajih, kjer vlada veliko zaupanje in/ali intimnost med sogovorniki (med prijatelji, zakonci, zaročenci, starši in otroki itd.). Takšna raba je pogosta v Srednji Ameriki, predvsem v Kostariki, kjer se *usted* uveljavlja kot edina oblika za ednino od neformalnih do formalnih naslavljanj (Calderón Campos, 2010, 225), ter v določenih predelih Kolumbije.

Voseo (tikanje v ednini) je raba osebnega zaimka *vos* in/ali glagolskih oblik, ki izhajajo iz oblik za drugo osebo množine (*amás*, *amái(s)*, *tenés*, *tenís* itd.), v primerih, ko se govorec obrača neformalno na enega samega sogovornika, s katerim ga vežejo

vezi solidarnosti, zaupanja ali intimnosti. Takšna raba z *vos* je enaka rabi s *tú* in je v nasprotju z rabo *vos* v srednjeveški španščini, ko je ta oblika imela vrednost formalnega spoštljivega naslavljanja. Slovar *Diccionario panhispánico de dudas* (v nadaljevanju DPD, 2005) razlikuje dve vrsti *vosea*: *voseo reverencial* (za izražanje spoštovanja) in *voseo dialectal americano* (dialektalni ameriški *voseo*). V prvem primeru se *vos* uporablja za spoštljivo nagovarjanje v drugi osebi ednine in množine. Gre za vzvišen slog, v rabi predvsem v preteklosti, ki pa se danes uporablja z nekaterimi nazivi in naslovi pri slavnostnih nagovorih ob posebno slovesnih priložnostih. *Vos* je lahko v imenovalniku (*Vos decid*) ali se rabi s predlogi (*a vos me dirijo*). Naslonska oblika zaimka *os* označuje predmet v 4. sklonu (*os vi*) in predmet v 3. sklonu brez predloga (*os digo*). Glagol je v 2. osebi množine, čeprav se lahko obračamo na enega sogovornika. Svojljni zaimek je *vuestro/a/os/as*, pridevniki pa se s samostalnikom ujemajo v spolu in številu (DPD, 2005).

Pri dialektalnem ameriškem *voseu* gre za rabo zaimka *vos* in glagolskih oblik za 2. osebo množine ali oblik, ki iz teh izhajajo, in se nanašajo na enega samega sogovornika. Tovrstni *voseo* je značilen za regionalne ali socialne variante ameriške španščine in v nasprotju z *voseo reverencial* pomeni približevanje ali familiarnost. Oblika *vos* se namesto *tú* uporablja kot zaimek za drugo osebo ednine. Pojavlja se v imenovalniku, kot vokativ, v povezavi s predlogi. Vendar pa je naslonska oblika zaimka *te* enaka kot pri tikanju s *tú*. Prav tako si *vos* sposoja svojljne oblike *tu*, *tuyo*. Pri *voseu* se uporabljajo bolj ali manj spremenjene glagolske oblike za drugo osebo množine, nanašajo pa se na drugo osebo ednine (*vos cantás*, *tú comés*). Gre za zelo kompleksno paradigmo, ki se po eni strani spreminja glede na glagolski čas, po drugi pa glede na geografske ali socialne dejavnike. Tako Fontanella de Weinberg (1999) navaja štiri različne pronominalne sisteme za tikanje in vikanje ter pet različnih glagolskih oblik glede na glagolske čase pri zaimku *vos*, kar kaže na veliko raznolikost in kompleksnost v naslavljanju. Calderón Campos (2010) opisuje tri vrste *vosea*: popolni, pronominalni in glagolski. Pri popolnem *voseu* se *vos* veže z glagolskimi oblikami, ki izhajajo iz druge osebe množine. *Vos* se uporablja v imenovalniku (*vos tenés*), s predlogi (*para vos*, *a vos*, *por vos*) in pri primerniku (*más que vos*, *menos que vos*), v ostalih primerih pa si izposoja oblike od zaimka *tú* (*acordate de tu amigo*). Pri pronominalnem *voseu* gre za rabo zaimka *vos*, ki se veže z oblikami 2. osebe ednine (*vos tienes*). Verbalni ali glagolski *voseo* pa je raba osebnega zaimka za 2. osebo ednine *tú* v kombinaciji z glagolskimi oblikami, značilnimi za *vos* (*tú estás*, *tu tenés/tenís*).³ *Voseo* prevladuje samo v določenih glagolskih časih, najpogosteje v velelniku (*cantá*) in sedanjiku indikativa, in sicer oblike *cantás*, *temés*, *partís*, ki so najbolj razširjene na večini področij, kjer obstaja *voseo* (Argentina, Urugvaj, Srednja Amerika, del Kolumbije, sever in vzhod Bolivije) (Calderón Campos, 2010, 228).

3 Za več podrobnosti o *voseu* glej Fontanella de Weinberg, 1999; Calderón Campos, 2010; Carricaburo, 2015; in druge.

Pojavlja se tudi v drugih glagolskih časih, pogosto v kombinaciji z obliko *tú*, odvisno od številnih geografskih, družbenih in slogovnih dejavnikov.

3 Oblike naslavljanja v kolumbijski španščini

Raba oblike *vos* za neformalno naslavljanje (*voseo*) je bila v prvem obdobju kolonije razširjena po vsej Kolumbiji. Prevladovala je celo na atlantski obali, kjer je danes v rabi *tú*. Ostanke *vosea* na tem področju so vidni v nekaterih oddaljenih in izoliranih krajih; *voseo* je npr. edina oblika neformalnega naslavljanja v kreolskem jeziku *palenquero*, ki ga govorijo v naselju San Basilio de Palenque, kjer živi temnopolto prebivalstvo (Montes Giraldo, 1985, 238). Naselje je bilo od 17. do 19. stoletja popolnoma izolirano, zato se je ta raba ohranila. V mestih na atlantski oz. karibski obali, kot je pristanišče Cartagena de Indias, je bil stik s Španijo stalen in pogost, zato so hitro prevzeli tikanje s *tú* (*tuteo*), ki je bilo takrat v rabi v Španiji. Na področju atlantske obale je torej zelo kmalu prevladal *tuteo*, medtem ko je drugod po Kolumbiji še dolgo prevladoval *voseo* (ibidem.). Kolumbijsko obliko *vosea* bi lahko uvrstili v popolni *voseo*, kot ga opredeljuje Calderón Campos (2010), z oblikami *amás*, *temés*, *partís* za sedanjik indikativa, *amés*, *temás*, *partás* za sedanjik subjunktiva in *amá*, *temé*, *partí* za velelnik. Pri enostavnem pretekliku indikativa pa se oblike *amastes*, *temistes*, *partistes* izmenjujejo z oblikami 2. osebe ednine *amaste*, *temiste*, *partiste* (NGLE 2009, 210, 213–214).

Danes se v kolumbijski španščini za edninsko neformalno obliko naslavljanja pojavljajo oblike *tú*, *vos* in *usted*. Že leta 1963 je Flórez (1963, 276) trdil, da se v Bogoti in na atlantski obali za tikanje redno uporablja *tú* in da se raba širi v kolumbijska mesta, medtem ko se *vos* uporablja za ednino kot oblika za neformalno naslavljanje in kot izraz velikega zaupanja v nekaterih predelih Kolumbije (predvsem v departmajih Antioquia, Caldas in Valle ter na andskem področju Nariña). V šestdesetih letih prejšnjega stoletja Montes Giraldo (1967, 29) rabo *vos* beleži celo v Bogoti v pogovornem jeziku večinoma med višje izobraženimi prebivalci glavnega mesta Kolumbije. Gre za neformalno in nesistematično rabo *vosea*, kjer se oblika *vos* redko uporablja, najpogosteje v velelniku (*vení, oí, mirá, ayudame*), namesto običajnih oblik pri tikanju (*ven, oye, mira, ayúdame*) (ibidem.). Novejše študije (Placencia, 2010 v Calderón Campos, 2010, 229) kažejo, da se v Bogoti *voseo* umika rabi tikanja s *tú* in da *tuteo* soobstaja z *usted*. V Kolumbiji se *usted* ne uporablja samo kot oblika formalnega naslavljanja oz. vikanja, temveč tudi kot oblika, s katero se govorec na sogovornika v neformalnem komunikacijskem položaju obrača za izražanje solidarnosti in/ali intimnosti (Bartens, 2004). Opazimo lahko, da v predelih Kolumbije, kjer se *voseo* ne pojavlja več, soobstajata dve obliki za izražanje bližine (solidarnosti, intimnosti), in sicer *tú* in *usted*. Soobstajata torej dva sistema: *tú* (tikanje) in *usted* (vikanje) ter *usted*

(tikanje)/*tú* (tikanje)/*usted* (vikanje), kjer se *tú* nahaja med dvema poloma (Calderón Campos, 2010, 226). V predelih, kjer je v rabi *voseo*, se sopojavljajo oblike *tú/vos/usted* za neformalno rabo (Murillo Fernández, 2004). Poleg navedenih oblik formalnega in neformalnega naslavljanja se ponekod v Kolumbiji uporablja tudi oblika *su merced* (namesto *vuestra merced*) ali *sumercé* in celo *suarcé* (npr. v kolumbijskem departmaju Caldas (NGLE, 2009, 1257)) kot oblika spoštljivega ali, nasprotno, zelo prijaznega naslavljanja med družinskimi člani.⁴

V množini je v rabi *ustedes* (s 3. osebo množine), ki ustreza tako formalni kot neformalni obliki (namesto *vosotros*). Osebna zaimka za 2. osebo množine *vosotros/as* in *os*, kot tudi ustrezni svojilni zaimek *vuestro/a/os/as*, se v kolumbijski španščini ne uporabljajo niti v vsakdanjem govoru niti v knjižnem jeziku. Občasno se pojavljajo le v retoričnih diskurzih, pri ceremonialni rabi ali v liturgičnem jeziku.

3.1 Primeri oblik naslavljanja v pripovednem delu Fernanda Valleja

Po mnenju Montesa Giralda (1967, 33) je etnolingvistično področje Antioquie nekoliko širše od istoimenskega departmaja na severozahodu Kolumbije. Eden možnih razlogov za širitev *vosea* na vse družbene sloje na tem območju (Antioquia, Caldas) je v tem, da je v kolonialnem obdobju tu obstajala razmeroma odprta družba s precejšnjo stopnjo enakosti, kar se je odražalo tudi v oblikah naslavljanja (Montes Giraldo, 1967, 38). V tem delu države *voseo* nima slabšalnih pomenov, kot se je dogajalo drugod, kjer je *vos* izražal distanco višjega sloja do nižjih (ibidem.). *Voseo* se je obdržal tudi zaradi precejšnje odmaknjenosti teh pokrajin od središč dogajanj v času kolonializma. Raba zaimka *tú* se danes širi tudi na to področje in se prekriva z rabo *vos* (ibidem.).

Fernando Vallejo je sodobni kolumbijski pisatelj, rojen v Medellínu, prestolnici Antioquie. V svojih delih uporablja pogovorni jezik iz rodne Antioquie, torej tudi *voseo*. Pri analizi njegovih pripovednih besedil, v katerih pomemben delež zavzema dialog, je mogoče opaziti alternativno rabo *tú*, *vos* in *usted* za neformalno naslavljanje v ednini in *usted* za formalno naslavljanje v ednini ter *ustedes* za množino (formalno in neformalno naslavljanje); pojavlja pa se celo slogovno zaznamovana raba zaimka *vosotros* v delih besedila, ki ironizirajo retorični in/ali liturgični diskurz.

V romanu *La virgen de los sicarios*, napisanem v prvi osebi ednine, kjer je pripovedovalec hkrati tisti, ki pripoveduje (pripovedovalec priča), in tisti, ki v pripovedi

4 »*Su merced* (pronunciado *sumercé*) es tratamiento de respeto que dan al superior los campesinos de algunos departamentos del interior de Colombia. En Bogotá es también vocativo cariñoso entre todos los miembros de la familia« (Flórez, 1963, 277–278). V prevodu: *Su merced* (izgovorjeno *sumercé*) uporabljajo kmetje v nekaterih departmajih v notranjosti Kolumbije za spoštljivo naslavljanje nadrejenih. V Bogoti je tudi ljubkovalni zvalnik med družinskimi člani.

nastopa (pripovedovalec protagonist),⁵ se pripovedovalec na bralce obrača z *ustedes* (tikanje ali vikanje v množini, (1), (2) in (3)) ali na enega bralca oz. na namišljenega sogovornika z *usted* (2), (3), (5), nikoli s *tú* ali *vos*. V slovenskem prevodu *Devica sikarijev* se pojavljata obliki za vikanje *vi*, *vam*.

- (1) ¿Pero qué **les** estaba diciendo del globo de Sabaneta? Ah sí, que el globo subió y subió y empujado por el viento, dejando atrás y abajo los gallinazos se fue yendo hacia Sabaneta (Vallejo, 2006, 8).

Toda, kaj sem **vam** govoril o balonu, o Sabaneti? Ah, da, da se je balon dvigal in dvigal in, gnan od vetra, pustil za seboj krokarje, se usmeril proti Sabaneti (Vallejo, 2014, 6).

- (2) **Ustedes** no necesitan, por supuesto, que les explique qué es un sicario. Mi abuelo sí, necesitaría, pero mi abuelo murió hace años y años. Se murió mi pobre abuelo sin conocer el tren elevado ni los sicarios, fumando cigarrillos Victoria que **usted**, apuesto, no ha oído siquiera mencionar [...]. **Corríjame** si yerro (Vallejo, 2006, 9).

Seveda ni potrebe, da bi pojasnjeval **vam**, kaj je to sikarij. Mojemu staremu očetu pač, treba bi mu bilo, toda moj stari oče je umrl pred leti in leti. Umrl je, ubogi stari oče, ne da bi poznal viseči vlak in sikarije, kadil je cigarete znamke Victoria, za katere, stavim, **vi** niti slišali **niste** [...]. Pa me **popravite**, če se motim (Vallejo, 2014, 7).

- (3) En los sanitarios (**le** voy a explicar **a usted** porque es turista extranjero) no pueden poner papel higiénico porque se roban el rollo [...] (Vallejo, 2006, 38). V sanitarijah (**vam** bom razložil, ker ste tuji turist) ne morejo imeti toaletnega papirja, ker ukradejo zvitek [...] (Vallejo, 2014, 36).

- (4) A ver, **ustedes** que dizque son tan buenos católicos ¿me **sabrán** decir en qué iglesia de Medellín está San Pedro Claver? [...] ¿Y **saben**, por lo menos, en cuál está San Cayetano? Pues **sepan** por si no lo **saben** que en la de San Cayetano [...] (Vallejo, 2006, 53).

No, **vi**, ki ste menda tako dobri katoliki, bi mi znali povedati, v kateri cerkvi v Medellín je sveti Peter Claver? [...] Pa **veste** vsaj to, v kateri je Sveti Kajetan? Če ne **veste**, pa **vedite**, da v Svetega Kajetana, [...] (Vallejo, 2014, 51).

- (5) Quiero explicarle por si no lo **sabe**, por si no **es** de aquí, que cuando a Medellín le da por llover es como cuando le da por matar: sin términos medios, con todas las de la ley y a conciencia (Vallejo, 2006, 87).

Rad bi **vam** pojasnil, če ne **veste**, če **niste** od tukaj, da je takrat, ko Medellín prime, da bi deževalo, enako kot takrat, ko ga prime, da bi ubijal: nič napol, vse zavestno in na polno silo (Vallejo, 2014, 85).

5 Cf. Markič, 1998, 54.

Tú se v besedilu pojavlja v intimnih sporazumevalnih položajih (med sorodniki, ljubimci), kot v zgledu (6), ko se protagonist/pripovedovalec obrača na pokojnega dedka ali na svoja mlada ljubimca Alexisa (7) in Wilmarja (8). V slovenščini je prevedeno s *ti*, *tvoj*.

- (6) Abuelo, por si acaso me **puedes** oír del otro lado de la eternidad, **te** voy a decir qué es un sicario: un muchachito, a veces un niño, que mata por encargo (Vallejo, 2006, 9).

Stari oče, če me morda lahko **poslušáš** z druge strani večnosti, **ti** bom povedal, kaj je to sikarij: deček, včasih otrok, ki ubija po naročilu (Vallejo, 2014, 7).

- (7) **Mira** Alexis, **tú** tienes una ventaja sobre mí y es que **eres** joven y yo ya me voy a morir, pero desgraciadamente para **ti** nunca **vivirás** la felicidad que yo he vivido. La felicidad no puede existir en este mundo **tuyo** de televisores y casetes y punkeros y rockeros y partidos de fútbol (Vallejo, 2006, 14).

Poglej, Alexis, **ti** imaš neko prednost pred menoj, si namreč mlad, jaz pa bom že umrl, toda na žalost **ti** ne boš nikoli živel sreče, ki sem jo živel jaz (Vallejo, 2014, 11–12).

- (8) Sin sospechar él nada iba comiendo pasteles y pasteles que iba sacando de la bolsa. “¿**Tú** ya **conocías** a ese?” le pregunté refiriéndome a La Plaga, a quien habíamos dejado atrás. “Ajá” contestó con la boca llena. “¿Porque también es de **tu** barrio?” “Ajá”, volvió a contestar, asintiendo con la cabeza, y siguió comiendo pasteles (Vallejo, 2006, 112).

On ni slutil nič in je jedel kolaček za kolačkom, ki jih je jemal iz vrečice. »Tega **ti poznaš**?« sem ga vprašal o Nadlogi, ki sva ga pustila zadaj. »Aha,« je odgovoril s polnimi usti. »Zato, ker je iz **tvoje** četrti?« »Aha,« je spet odgovoril in pokimal, ne da bi nehal jesti kolačke (Vallejo, 2014, 110).

Raba oblike *vos* za tikanje v ednini, ki se z rahlo spremenjenimi glagolskimi oblikami za 2. osebo množine v analiziranem besedilu pojavlja, ko gre za neformalno obračanje mlajšega ljubimca, dečka (9) in (10), na starejšega, protagonista/pripovedovalca, ta pa svojega mlajšega ljubimca tika s *tú*. Oblika *querés* se nanaša na *vos* in se povezuje z obliko *te* (naslonski zaimek za 2. osebo ednine, predmet v 4. sklonu), ki si jo *vos* sposoja od zaimka *tú*. *Vos* in *tú* se izmenjujeta, tudi ko gre za pogovore med prijatelji, ljubimci. V slovenskem prevodu te razlike med *tú* in *vos* ni mogoče nakazati z zaimkovnim naslavljanjem. V prevodu v teh primerih prevladuje oblika *ti*.

- (9) “¡Apaga a ese bobo marica —le dije a Alexis— que pa maricas los de aquí adentro!” Se rió de verme tan desquiciado, tan enojado, y oh milagro lo apagó. Y añadió: “Si **querés te** quiebro a ese gonorra”, con esos calificativos suyos que adoro. “¿Y cuándo vas a quebrar la casetera?” Pregunté. “Ya”. Y la tomó, corrió al balcón y la tiró por el balcón (Vallejo, 2006, 34).

»Ugasni tega buzerantskega bebca,« sem rekel Alexisu, »kar namreč pedre zadeva, jih je tukaj že dovolj!« Ko me je videl tako ponorelega, tako jeznega, se je smejal, in, o čudež, ugasnil. In je pripomnil. »Če želiš, ti zdrobim to gonorejo,« s temi svojimi izrazi, ki jih obožujem. »In kdaj boš zdrobil kasetar?« sem vprašal. »Tako,« In ga je vzel, stekel na balkon in ga vrgel z balkona (Vallejo, 2014, 32).

(10) «¡Uy, **vos** sí **sós** un verraco!» —me dijo Alexis—. (Vallejo, 2006, 37)

»Uh, **ti** pa **si** frajer!« mi je rekel Alexis (Vallejo, 2014, 35).

V zgledu (11) se protagonist na znanca in družabnika obrača z *vos* (*voseo*). V slovenščini razlike ni, saj je tako *tú* kot *vos* prevedeno s ti.

(11) Meses hacía que no lo veía, y lo noté muy recuperado, muy “repuesto”. “Ábranse —nos dijo—, que los van a cascar”. “Carambas, si alguna sospecha tengo yo a estas alturas del partido, parceró, es que soy más incascable que **vos** —le contesté—. Pero gracias por la advertencia” (Vallejo, 2006, 43).

Mesece ga že nisem videl in sem opazil, da je zelo pri sebi, zelo »vzpostavljen«. »Potegnita črto,« nama je rekel, »sicer vaju bodo zdrobili.« »Vraga, če tako globoko v igri kaj slutim, prijatelj, je to, da sem bolj nezdroljiv kakor **ti**,« sem mu odvrnil. »Vendar hvala za opozorilo« (Vallejo, 2014, 41).

V naslednjem zgledu (12) se za neformalno naslavljanje uporablja *tú* ali *vos* (iz oblike *te regalo* ni razvidno, ali gre za *voseo* ali *tuteo*), ko se daljni prijatelj José Antonio obrača na pripovedovalca/protagonista, in neformalno naslavljanje z *usted* (*vaya*, *lleve*), ko se José Antonio obrača na fanta. V slovenščini sta obe obliki prevedeni kot tikanje:

(12) “Aquí **te** regalo esta belleza — me dijo José Antonio cuando me presentó a Alexis — que ya lleva como diez muertos”. [...] Después le dijo al muchacho: “**Vaya lleve** a este a conocer el cuarto de las mariposas” (Vallejo, 2006, 10).

»Poklanjam **ti** tole lepoto,« mi je rekel José Antonio, ko me je predstavil Alexisu, »ki ima na računu že deset mrtvih.« [...] Nato je rekel fantu: »**Pelji** tegale pogledat sobo metuljev« (Vallejo, 2014, 8).

Raba ceremonialnega *vos* se veže na glagolsko obliko 2. osebe množine v velelniku (*atendáis*, *acudáis*, *ahuyentad*, *libradme*) in na svojilni zaimsek v pridevniški rabi (*vuestros*). V zgledu (13) se uporablja arhaičen slog, značilen za cerkvene obrede, z glagoli v 2. osebi množine. V drugem primeru (14) gre za spoštljivo vikanje, naslovljeno na devico Marijo (molitev in priprošnja devici Mariji). V slovenščini je v prvem zgledu vikanje, v drugem se začne z vikanjem (pred vašimi nogami), nadaljuje pa se s tikanjem (poln vere vate), čeprav je v izvirniku ceremonialna oblika (torej vikanje).

(13) “**Tened** fe y **veréis** qué cosa son los milagros”, dijo San Juan Bosco y en efecto, la iglesia de La América estaba abierta (Vallejo, 2006, 90).

»**Imejte** vero in videli **boste**, kaj so čudeži,« je rekel Sveti Janez Bosko, in res, cerkev La América je bila odprta (Vallejo, 2014, 87).

- (14) "Madre Santísima, María Auxiliadora, señora de bondad y de misericordia, posternado a **vuestros** pies y avergonzado de mis culpas, lleno de confianza en **vos** os suplico **atendáis** a este ruego: que cuando llegue mi última hora, por fin **acudáis** en mi socorro para que tenga la muerte del justo. **Ahuyentad** el espíritu maligno y su silbo traicionero, y **libradme** de la condenación eterna, que la pesadilla del infierno ya la he vivido en esta vida y con creces: con mi prójimo. Amén" (Vallejo, 2006, 52).

Presveta Mati, Marija Pomočnica, gospa dobrote in usmiljenja, pred **vašimi** nogami klečeč in osramočen v svoji krivdi, poln vere **vate**, **te** prosim, da **uslišiš** to molitev: ko končno pride moja poslednja ura, mi **pridi** pomagat, da umrem smrt pravičnika. **Prepodi** zlega duha in njegovo zahrbtno tuljenje, in **odreši** me večne pogube, saj sem vso moro pekla že živel v tem življenju in z zvrhano mero: s svojim sočlovekom. Amen« (Vallejo, 2014, 50–51).

V zgledih (15) in (16) se pripovedovalec/protagonist na Marijo Pomočnico obrača kot na staro znanko, ki jo ima rad, jo tika s *tú* in ljubkovalno uporablja manjšalnico. Podobno je v slovenskem prevodu.

- (15) "Virgencita niña, María Auxiliadora que **te** conozco desde mi infancia, desde el colegio de los salesianos donde estudié; que **eres** más mía que de esta multitud novelera, **hazme** un favor: Que este niño que **ves** rezándote, ante **ti**, a mi lado, que sea mi último y definitivo amor; que no lo traicione, que no me traicione, amén" (Vallejo, 2006, 15).

»Devičica deklica, Marija Pomočnica, ki **te** poznam že od otroštva, od kolegija salezijancev, kjer sem hodil v šolo, ki **si** bolj moja, ne pa te nestanovitne množice, **napravi** mi uslugo: naj bo deček, ki ga **vidiš** moliti k **tebi**, poslednja in dokončna ljubezen; naj ga ne izdam, naj me ne izda, amen« (Vallejo, 2014, 13).

- (16) "Virgencita niña de Sabaneta, que vuelva a ser el que fui de niño, uno solo. **Ayúdame** a juntar las tablas del naufragio" (Vallejo, 2006, 31).

»Devičica, deklica Sabanete, naj bom ponovno tisti, ki sem bil kot otrok, en sam. **Pomagaj** mi zbrati deske brodoloma« (Vallejo, 2014, 29).

V zgledu (17) pripovedovalec v zvalniku ironično in slabšalno uporablja obliko druge osebe množine (*véis*), ki se sicer v kolumbijski španščini pojavlja le v retoričnih besedilih. V nadaljevanju pa uporablja obliko 3. osebe množine (*ustedes* v množini). V slovenščini te razlike ni (prevedeno je z *vi*), tako da se ironični pomen povedi delno izgubi.

- (17) Esto que **véis** aquí marcianos es el presente de Colombia y lo que **les espera** a todos si no **paran** la avalancha (Vallejo, 2006, 65).

To, kar Marsovci **vidite** tukaj, je sedanost Kolumbije, in to, kar čaka **vas** vse, če ne **ustavite** plazú (Vallejo, 2014, 63).

3.2 Intervju s prebivalcem Medellíná

Analiza intervjuja s prebivalcem Medellíná iz korpusa PRESEEA,⁶ podobno kot v primerih pisnega pripovednega besedila, prikazuje rabo *vos*, *tú* in *usted* za neformalno ter *usted* za formalno naslavljanje. Pogovor z nižje izobraženim moškim, starim 26 let, je bil posnet 23. 2. 2008 v Medellínú. Gre za sporazumevalni položaj intervjuja, kjer sta udeleženca komunikacije v formalnem odnosu. Spraševalec ga ves čas intervjuja naslavlja z *usted*, s 3. osebo ednine, torej s formalno obliko naslavljanja za ednino (*ustedeo*). V nekaterih primerih zaimek *usted* uporablja pred glagolsko obliko, v drugih pa samo glagolsko obliko v 3. osebi ednine brez zaimka, kot prikazujejo izbrani zgledi:

¿y a **usted** qué clima **le gusta** más?
 ¿**lleva** mucho tiempo viviendo en el barrio?
 ¿y **le gusta** vivir acá? ¿**conoce** a sus vecinos?
 ¿**le parece** que la ciudad ha cambiado?
 ¿**es usted** casado?
 ¿**usted** a qué se dedica?

Ko se pri odgovorih obrača na spraševalca, intervjuvanec večinoma odgovarja s formalno obliko naslavljanja *usted*. Pogosto uporablja mašilo ¿sí me entiende? (saj me razumete?):⁷

[...] pues a ver yo digo / si más que todo sufrirían las plantas / pues porque al estar la sequía pues todo se quema / ¿sí me entiende? / y ahí se manejarían dos cosas [...]

Ko intervjuvanec pripoveduje o preteklih dogodkih, jih podoživlja in uporablja polpremi govor, preide na *voseo* (neformalno naslavljanje z *vos*):

[...] a ver! / ¿qué cambios? / en el sentido de la violencia / hemos mejorado de uno cien por ciento / pongámosle / un setenta por ciento / porque yo era uno de esos que / vivo por acá o sea / yo no me meto con nadie / y me decían / hombre es que **vos sos** de allá de los junior y yo sí / yo vivo al frente de/ de los junior / eso es un grupo pues violento / entonces me decían ¿sí? / [...]
 ¿un buen amigo? / de que yo esté en las malas y en las buenas y ahí esté / no

6 PRESEEA je projekt za sociolingvistično študijo španščine v Španiji in Ameriki. Intervju ima oznako MEDE_H11_001 PRESEEA (2014) in se nahaja na spletni strani <http://preseea.linguas.net> [11. 9. 2017].

7 Besedila so zapisana tako, kot so transkribirana na spletni strani <http://preseea.linguas.net> [11. 9. 2017].

solamente / si / tengo / si tiene plata es buen amigo / si no tiene es mal amigo / si no tiene comida / entonces **no sos** mi amigo / no / mi amigo es/ tenga o no tenga

Intervjuvanec obliko *usted* uporablja tudi za neformalno naslavljanje, ko gre za prijatelje,

[...] yo tengo un amigo de que tiene un niño / y yo le digo / hermano **usted** tiene que guiar el niño por el mejor camino / que ese pelado más adelante sea el bordón **suyo**/ [...]

ali za naslavljanje, ko se obrača na sosede:

[...] y le digo / **vea** hermano / si **usted** tiene problemas con ellos / arregle sus problemas con ellos/ ¡ah! qué bien hombre / me gusta por lo serio que es [...]

Ko intervjuvanec v polpremем govoru pripoveduje, kako so mu člani tolpe grozili s smrtjo, uporablja obliko *tú*. To je tudi edina raba zaimkovne oblike *tú* v tem intervjuju. Na njihove grožnje odgovarja z *usted*, ki v tem primeru izraža določeno nespoštljivo distanco.

[...] me tocó acá sancionar uno de los pelados de allí / pero de los duros /¡ah! se va seis fechas viejo / ¡ah! pero que es que yo ya que le dije hermano / qué pena hijo / pero **usted puede** ser de dónde sea y la ley empieza por casa / paga la sanción / ¡ah! que es que **te voy a mandar a matar** / y le dije / hermano pues que sea lo que dios quiera / pero la ley tiene que ser como es / porque **usted es** de allí / que porque **usted es** moreno / entonces no **merece** / ¡no! / la ley es por igual / [...]

4 Sklepne misli

Oblike naslavljanja v kolumbijski španščini predstavljajo pravi mozaik različnih rab in oblik ter so v tem smislu eno težjih jezikoslovnih vprašanj tako z oblikoslovno-skladenjskega kot s semantično-pragmatičnega in sociolingvističnega vidika. Članek poskuša osvetliti raznolikost zaimkovnega naslavljanja v špansko govorečem svetu, s posebnim poudarkom na enem od dialektov kolumbijske inache španskega jezika (govora s področja Antioquie). *Tuteo* (naslavljanje s *tú*), *voseo* (naslavljanje z *vos*) in *ustedeo* (naslavljanje z *usted*) v kolumbijski španščini označujejo neformalno naslavljanje. *Vos* je skupaj s *tú* in *usted* v rabi na severozahodu Kolumbije, na atlantski obali in v prestolnici pa je *vos* tako rekoč izginil, tako da si neformalno naslavljanje delita *tú* in *usted*. Prav zaradi raznolikih možnosti naslavljanja na področjih, kjer je v rabi tudi *voseo*, smo se odločili analizirati pripovedno delo kolumbijskega avtorja Fernanda Valleja, rojenega v Antioquii, in intervju s prebivalcem Medellín. Vallejovi romani se večinoma odvijajo v rodnem Medellín, jezik pa je pogosto pogovorni, kar

je omogočilo analizo oblik naslavljanja. Članek prikazuje le izbor primerov rabe vseh treh zaimkov in primere ceremonialne rabe zaimka *vosotros* za spoštljivo naslavljanje v ednini v liturgičnih diskurzih, ki se prav tako pojavlja v teh besedilih. Študija se opira na raziskave starejših avtorjev, kot sta Flórez (1963) in Montes Giraldo (1985), in na nekaj sodobnejših, kot so Son Jang (2010), Bartens (2004), Bayona (2006), Calderón Campos (2010) ter File-Muriel in Orozco (2012). Analiza literarnega pripovednega besedila in ustne pripovedi prebivalca Medellín je potrdila kompleksno stanje v rabi zaimkovnih oblik naslavljanja, ko se govorec obrača na eno osebo. Po eni strani je mogoče opaziti splošno rabo za neformalno naslavljanje s *tú* in formalno z *usted*, po drugi strani pa so besedila pokazala, da se *tú* in *vos* izmenjujeta v rabi pri isti osebi, ko se ta obrača na istega naslovnika ali ko gre za drugega naslovnika. Prav tako ni jasne meje med *usted* v neformalni rabi na eni strani in *tú/vos* na drugi, medtem ko je raba oblik naslavljanja za množino jasna, kajti obstaja samo oblika *ustedes* za formalno in neformalno rabo.

Bibliografija

Viri

- PRESEEA, *Corpus del Proyecto para el estudio sociolingüístico del español de España y de América*. Alcalá de Henares 2014, <http://preseea.linguas.net> [11. 9. 2017].
- Vallejo, F., *La virgen de los sicarios*, Bogotá 2006.
- Vallejo, F., *Devica sikarijev* (prev. Ferdinand Miklavc), Ljubljana 2014.

Literatura

- Bartens, A., Notas sobre el uso de las formas de tratamiento en el español colombiano actual v *Pronombres de segunda persona y formas de tratamiento en las lenguas de Europa* (ur. Blanco, F., Amenós, J.), Madrid 2004, http://www.cvc.cervantes.es/obref/coloquio_paris/ponencias [21. 9. 2017].
- Bayona, P., The sociolinguistic competences in the use of Colombian pronouns of address, v: *Proceedings of the 2006 annual conference of the Canadian Linguistic Association*, https://www.researchgate.net/publication/241065313_Sociolinguistic_competence_in_the_use_of_Colombian_pronouns_of_address [21. 9. 2017].
- Carricaburo, N., *Las fórmulas de tratamiento en el español actual*, Madrid 2015.
- Calderón Campos, M., Formas de tratamiento, v: *La lengua española en América: Normas y usos actuales* (ur. Aleza Izquierdo, M., Enguita Utrilla, J. M.), Valencia 2010, str. 225–237.

- File-Muriel, R. J., Orozco, R., *Colombian varieties of Spanish*, Madrid 2012.
- Flórez, L., El español hablado en Colombia y su Atlas Lingüístico, *Thesaurus* XVIII/2, 1963, str. 268–355.
- Fontanella de Weinberg, M. B., Sistemas pronominales de tratamiento usados en el mundo hispánico, v *Gramática descriptiva de la lengua española* (Vol. 1), (ur. Bosque, I., Demonte, V.), Madrid 1999, str. 1399–1425.
- Lapesa, R., *Historia de la lengua española*, Madrid 1985.
- Lapesa, R., *Estudios de morfosintaxis histórica del español*, Madrid 2000.
- Lipski, J. M., *El español de América*, Madrid 2014.
- Markič, J., Los valores aspectuales en el español moderno de América en las obras del escritor colombiano Gabriel García Márquez, *Verba Hispanica* VII, 1998, str. 47–88.
- Modrijan, N., Naslavljanje med žensko in moškim v slovenskem romanu, *Jezik in slovstvo* 50/5, 2005, str. 35–47.
- Montes Giraldo, J. J., Sobre el voseo en Colombia, *Thesaurus* XXII/1, 1967, str. 21–44.
- Montes Giraldo, J. J., *Estudios sobre el español de Colombia*, Bogotá 1985.
- Murillo Fernández, M. E., El polimorfismo en los pronombres de tratamiento del habla payanesa, v: *Pronombres de segunda persona y formas de tratamiento en las lenguas de Europa* (ur. Blanco, F., Amenós, J.), Madrid 2004, http://www.cvc.cervantes.es/obref/coloquio_paris/ponencias [21. 9. 2017].
- Penny, R., *Gramática histórica del español*, Barcelona 2001.
- Real Academia Española, *Diccionario panhispánico de dudas*, Madrid 2005, <http://www.rae.es/recursos/diccionarios/dpd> [11. 9. 2017].
- Real Academia Española y Asociación de Academias de la Lengua Española, *Nueva Gramática de la lengua española, Morfología y sintaxis I*, Madrid 2009, str. 204–216, 1250–1267.
- Skubic, M., *Uvod v romansko jezikoslovje*, Ljubljana 2007.
- Son Jan, Ji, Fórmulas de tratamiento pronominales en los jóvenes universitarios de Medellín (Colombia) desde la óptica sociopragmática: estrato socioeconómico y sexo, *Íkala* 15/26, 2010, str. 43–115.

Jasmina Markič

Voseo, tuteo in ustedeo v kolumbijski različici španščine

Ključne besede: *voseo, tuteo, ustedeo*, naslavljanje, kolumbijska španščina

Oblike naslavljanja v kolumbijski španščini so zelo raznovrstne in predstavljajo eno težjih jezikoslovnih vprašanj tako z oblikoslovno-skladenjskega kot s semantično-pragmatičnega in sociolingvističnega vidika. Članek obravnava razvoj zaimkovnih oblik za formalno (*usted, vosotros*) in neformalno naslavljanje (*tú, vos, usted*) v kolumbijski španščini. Osredotoča se predvsem na rabo v severozahodnem delu Kolumbije, v departmaju Antioquia, kjer je poleg *tutea* (naslavljanje s *tú*) in *ustedea* (naslavljanje z *usted*) še močno v rabi, predvsem v pogovornem jeziku, oblika za neformalno naslavljanje *vos* (*voseo*), kar je v prispevku ponazorjeno z analizo oblik naslavljanja v romanu sodobnega kolumbijskega avtorja Fernanda Valleja (*La Virgen de los sicarios / Devica sikarijev*) in v intervjuju prebivalca Medellín iz korpusa PRESEEA.

Jasmina Markič

Voseo, tuteo and ustedeo in Colombian Spanish

Keywords: *voseo, tuteo, ustedeo*, forms of address, Colombian Spanish

The forms of address in Colombian Spanish are very diverse and represent one of the more difficult linguistic issues, both from the morphological and syntactic point of view, and the pragmatic and sociolinguistic perspective. The article deals with the development of pronouns for formal (*usted, vosotros*) and informal address (*tú, vos, usted*) in Colombian Spanish. It focuses primarily on the use in the north-western part of Colombia, in the Department of Antioquia, where, in addition to *tuteo* (addressing with *tú*) and *ustedeo* (addressing with *usted*), the pronoun for informal address *vos* (*voseo*) is still very much in use, especially in conversational language, as illustrated with the analysis of these pronouns of address in a novel by Colombian author Fernando Vallejo (*La Virgen de los sicarios / Our Lady of the Assassins*) and in an interview of an inhabitant of Medellín from the PRESEEA corpus.